

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2022-03-16

Diarienummer N609-3956/20

Handläggare

Wenche Pålsson

E-post: wenche.palsson@grundskola.goteborg.se

Uppföljning av grundskolenämndens plan för meningsfull fritid 2021-2022

Förslag till beslut

I grundskolenämnden,

Grundskolenämnden antecknar uppföljningen till protokollet.

Sammanfattning

Grundskoleförvaltningen ser att nämndens plan för meningsfull fritid 2021-2022 till stora delar genomförts med goda resultat, inte minst tack vare de extra medel som har kunnat tillföras satsningar på Lights On, utökad timplan och enskilda projekt. Utökad fritidshemsinskrivning är det insatsområde som ännu inte uppnått avsedda effekter, där behöver mer göras för att nå elever på framför allt lågstadiet.

Det är tydligt i så gott som alla insatsområden att satsningar får bäst effekt för eleverna på de skolor där organisationerna är stabila och välfungerande och mäktar med det ytterligare åtagande som en extra satsning innebär.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Grundskoleförvaltningen har satsat egna ekonomiska resurser för att förverkliga planens intentioner. Det finns även andra medel kopplade till planens insatser så som statsbidrag samt medel från socialnämnder, Förvaltnings AB Framtiden, Västra Götalandsregionen, föreningar med mera.

Grundskoleförvaltningen ser satsningarna som viktiga investeringar för att förbättra elevers hälsa, välmående, identitetsutveckling och lärande på lång sikt, i områden där samhället behöver göra mer. Dessa investeringar kan på lång sikt bidra till att fler kommer i arbete och i övrigt får ett gott liv, vilket även är samhällsekonomiskt gynnsamt.

Bedömning ur ekologisk dimension

Förvaltningen har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Bedömning ur social dimension

EU-kommissionen hänvisar i sin rapport *Equity in school education in Europe* (2020)¹ till aktuell forskning om undervisningstidens betydelse för elever i skolor med socioekonomiska utmaningar. Såväl ökad undervisningstid under läsåret som längre terminer bidrar till att minska skillnader i resultat mellan olika socioekonomiska grupper.

¹ Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, *Equity in school education in Europe – Structures, policies and student performance*, ss. 183, 200.

Den utökade undervisningstiden behöver dock vara av hög kvalitet för att nå avsedd effekt, det vill säga ledd av behöriga lärare och i en miljö som präglas av studiero. Rapporten hänvisar också till betydelsen av såväl rektors självbestämmande över tilldelade medel som tillgång till expertis för att insatserna ska få avsedd effekt.

Det finns goda skäl att anta att såväl satsningarna kring Skolan som arena som en högre inskrivning i fritidshem av elever med behov av språkträning på sikt skulle ge effekter på deras språkutveckling och i förlängning lärande i stort. I EU-kommissionens rapport hänvisas till att aktiviteter utanför den formella skoldagen har betydelse för elevers lärande och att socioekonomiska faktorer spelar roll för elevers möjligheter att delta i dessa. Det har därför betydelse att samhället erbjuder kompletterande, gratis, aktiviteter utanför skoldagen, desto tidigare desto bättre. För att uppnå effekt är dock kvaliteten på verksamheterna avgörande.

Grundskoleförvaltningen bedömer sammantaget att flera av insatserna inom ramen för planen har bidragit till en meningsfull fritid för många elever i områden med socioekonomiska utmaningar. Att mäta exakta effekter av planen är svårt, men mycket talar för att elever har stärkts i sin lärandeidentitet, språkutveckling samt fysiska och psykiska hälsa, vilket ger ökade förutsättningar för ett gott lärande i skolan.

Grundskoleförvaltningen vill betona att insatserna i planen varken kan ersätta en undervisning av hög kvalitet, eller vara en tillräcklig åtgärd på samhällsnivå för att erbjuda elever i Göteborg jämlika uppväxtvillkor. För att nå detta krävs mer omfattande åtgärder där även andra nämnder och aktörer behöver bidra utifrån en helhetssyn.

Samverkan

Information har getts i facklig samverkansgrupp (FSG) den 5 december 2022.

Bilagor

1. Plan för meningsfull fritid 2021-2022
2. Protokollsutdrag, grundskolenämnden, 17 november 2020, § 286

Ärendet

Grundskolenämnden antog plan för meningsfull fritid 2021-2022 den 17 november 2020, § 286. Nämnden beslutade i samband med antagandet att planen skulle följas upp och utvärderas under hösten 2022.

Beskrivning av ärendet

Planen för meningsfull fritid antogs utifrån flera syften. Grundskolenämnden hade tidigare beslutat att avveckla de öppna fritidsverksamheter² som tidigare fanns på vissa håll i staden, och som erbjöd elever i mellanstadiet kostnadsfri fritidssysselsättning efter skoltid. Det fanns en farhåga om att elever i socialt utsatta områden skulle stå utan fritidssysselsättning om inte alternativ till den öppna fritidsverksamheten togs fram. Av denna anledning fattade nämnden beslut om att arbeta för att utöka inskrivningen i fritidshem för mellanstadieelever.

Planen utgick också från ett budgetreglerat uppdrag till nämnden om att utveckla Skolan som arena-konceptet i staden. Dessutom hade grundskolenämndens reglemente reviderats i syfte att mer aktivt samverka kring folkhälso- och trygghetsinsatser samt med civilsamhället. Sammantaget fanns behov av att ta ett helhetsgrepp kring satsningar på meningsfull fritid i anslutning till skoldagen. Mellanstadieelever i skolor med socioekonomiska index högre än 150 identifierades som planens primära målgrupp. Tanken har varit att skolornas rektorer ska ha stort inflytande över vilka insatser som skolan ska satsa på och att bygga upp insatser utifrån delaktighet och engagemang från verksamheten.

Planen innehåller fyra huvudsakliga insatsområden, som vart och ett belyses i denna uppföljning: Skolan som arena/Lights On, utökad timplan, utökad inskrivning i fritidshem samt övrig samverkan och samarbeten. Skolor har kunnat ta del av ett eller flera insatsområden parallellt och de flesta aktuella skolor har idag en eller flera insatser. Uppföljningen fokuserar dels på hur genomförande/implementering har skett, dels på vilka möjliga effekter satsningarna haft på elevers fritid, utveckling och lärande.

Uppföljningen syftar till att bidra till ett lärande och utgöra ett av flera beslutsunderlag för grundskolenämnden inför kommande satsningar i verksamhetsplan, budget och andra relevanta styrdokument. Grundskoleförvaltningen föreslår ingen nya särskild plan för nästkommande år utan ser att insatsområdena istället bör utgöra delar i dessa dokument och följas upp inom ramen för ordinarie uppföljningssystem.

Förvaltningens bedömning

Insatsområde 1: Skolan som arena och Lights On

Satsningen Skolan som arena regleras i programmet för Jämlik stad 2018-2026 och planen för en jämlik stad 2019-2022. Skolan som arena verkar för att skapa trygga mötesplatser där barn och vuxna tillsammans med andra aktörer från offentlig, näringsliv och idéburen sektor, stärker varje barns rätt till goda uppväxtvillkor. Målet är att utjämna barns uppväxtvillkor. Under 2021 har arbetssättet utökats till fler skolor genom satsningen Lights On, som huvudsakligen finansieras av AB Framtiden. Detta gör att totalt 20 skolor nu är igång och utvecklar mötesplatser där barn och boende i området kan

² Öppen fritidsverksamhet kan erbjudas av skolhuvudmän som alternativ till fritidshem för elever i mellanstadieålder.

delta i eller leda aktiviteter. Minst 8000 barn och deras familjer nås med satsningen. De flesta Skolan som arena-skolor har socioekonomiska index över 150, men inte alla.

Aktuella skolor

Nedan visas aktuella skolor 2022 i respektive stadsområde.

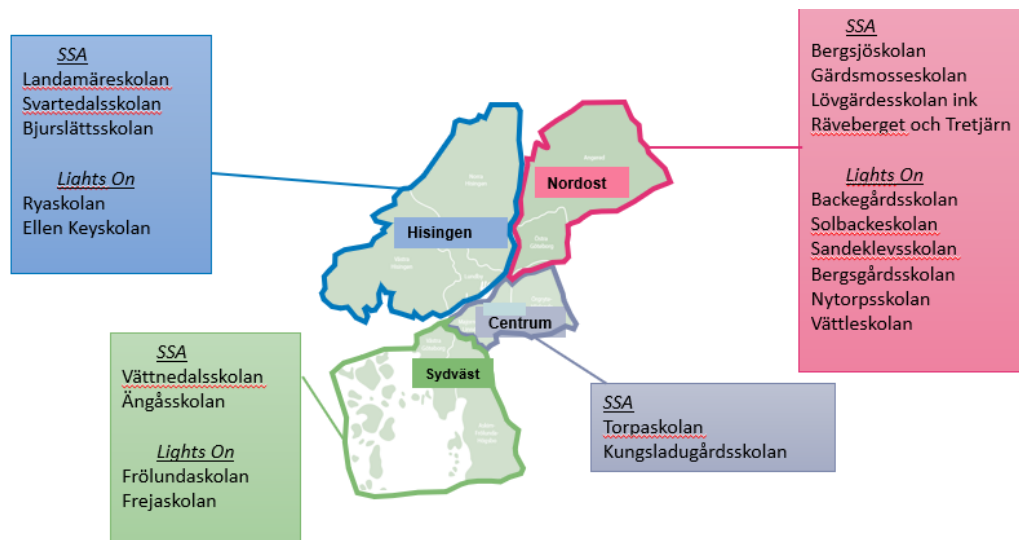

Bild 1. Aktuella skolor med insatsen Skolan som arena eller Lights On, 2022.

Aktiviteter

Nedan visas den statistiska uppföljningen för de skolor som var igång under hela 2021.

	Landamäre, Svartedals skolan	Bjurslätts skolan	Lövgärdes skolan	Ängås, Freja Vättnedals skolan	Bergsjö skolan	Totalt
Antal aktiviteter totalt	435	115	615	682	570	2 417
för barn	370	87	585	635	539	2 216
för vuxna	9		30	20	15	74
för familj	56	28		27	16	127
Antal deltagare barn	16 472	2 266	14 301	19 629	12 793	65 461
flickor	6 245 (38%)	936 (41%)	7 208 (51%)	8 015 (41%)	5 766 (45%)	28 172 (43%)
pojkar	7 884 (48%)	1 330(59%)	7 093 (49%)	10 977 (56%)	6 172(48%)	33 256 (51%)
Okänt kön	2 343 (14%)			637(3%)	855 (7%)	3 835 (6%)
Antal vuxna	2 359	232	Ca 400	508	415	3 914
Antal deltagare totalt	18 831	2 498	14 701	20 137	13 208	69 375

Bild 2. Antal genomförda aktiviteter inom ramen för Skolan som arena/Lights On, 2021. Källa: grundskoleförvaltningen

Uppföljning av idrottande i årskurs fyra

Förvaltningen har sedan läsåret 18/19 följt utvecklingen av hur idrottsvanorna ser ut för elever i skolorna som omfattas av planen för meningsfull fritid³ Detta sker genom att sammanställa den data som på individnivå journalförs inom ramen för elevhälsan i årskurs fyra. Sammanställningen sker manuellt och risken för mänsklig felräkning kan inte helt uteslutas. Datan bedöms ändå vara en bra källa till information eftersom elever enskilt värderar sin situation i samtal med skolsköterska. Elever med ofullständiga personnummer (nyanlända), skyddad identitet eller som inte genomfört hälsosamtalet (exempelvis elever med problematisk skolfrånvaro) ingår inte i underlaget. Frågan som ställs är ”Håller du på med idrott eller någon annan form av motion på din fritid?”.

Förvaltningen ser att idrottande totalt sett har ökat under fyra läsår för elever i skolor med höga socioekonomiska index, varav alltså flera skolor haft pågående insatser genom Skolan som arena (förkortat SSA). Under det sista läsåret har ett tapp skett, vilket eventuellt kan förklaras med pandemin och de restriktioner som fick iakttas inom Skolan som arena-verksamheten. Sett till hela gruppen högindexskolor är dock utvecklingen än mer positiv vilket kan ha samband med andra idrottsinsatser via enskilda projekt eller lokalt högre föreningsnärvaro.

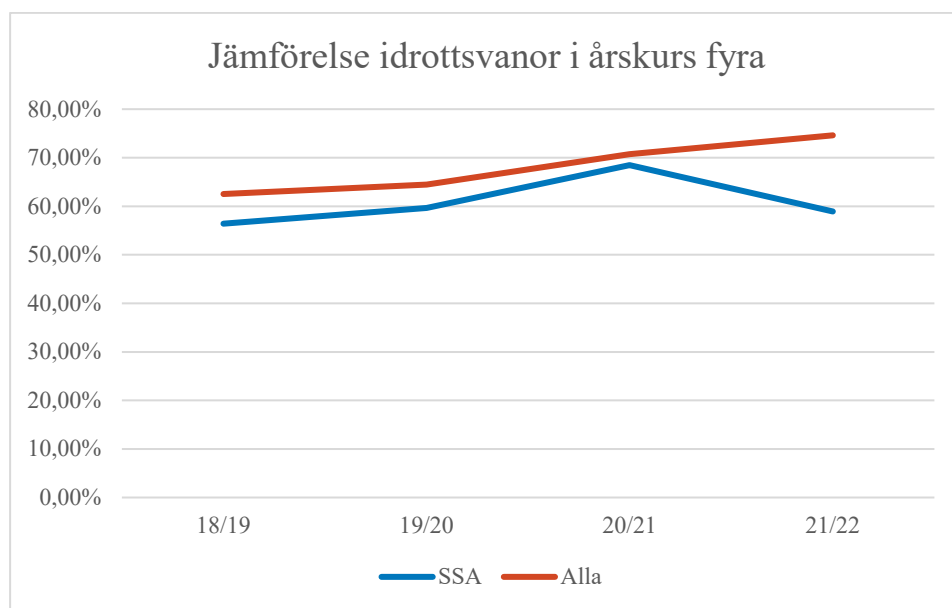

Bild 3. Jämförelse av idrottsvanor i årskurs fyra, i skolor med höga socioekonomiska index (över 150). Jämförelse mellan skolor som haft Skolan som arena och alla skolor med index över 150. Källa: PMO

Uppföljning av de fem delmålen för Skolan som arena

Verksamhetsrapporten⁴ för Skolan som arena för året 2021 har följt upp fem delmål för skolan som arena-arbetet för de åtta skolor som varit i gång hela 2021. Dessa beskrivs nedan.

³ Skolor med socioekonomiska index över 150.

⁴ Verksamhetsrapport 2021 för Skolan som arena, 2022-02-08, grundskoleförvaltningen

1. Fler barn ska klara sin skolgång

Uppföljningen visar att samtliga skolor erbjuder olika studiemotiverande aktiviteter, framför allt genom läxhjälp och olika former av studiestöd. Aktiviteter som tydligt stärker barnens möjligheter att klara sin skolgång erbjuds av många samverkansaktörer och behöver samordnas lokalt för att inte konkurrera med varandra och fungera för målgruppen. Fastighetsägare, mindre lokala föreningar och större stadenövergripande föreningar erbjuder läxhjälp i varierande former och de fyller olika syften och behov. Kombinationerna behövs. Barnen förenar även läxhjälp med deltagande i andra aktiviteter; först läxorna sedan lite socialt umgänge, därefter fysisk aktivitet innan det är dags för hemgång. Läxhjälp uppskattas även av barnens vårdnadshavare, som på flera håll också är delaktiga i studiestödet. Även simskola har anordnats inom ramen för Skolan som arena (Bjurslättskolan).

2. Fler barn ska vara delaktiga i frågor som rör dem

Arbetet med skolan som arena genomsyras och drivs av demokratiska arbetsätt och principer där barnen och boende är medskapande och har inflytande över arbetet. Arbetsättet innebär att skapa strukturer, sammanhang och tillitsfulla relationer som gör att man vill, vågar och kan delta. Det finns olika exempel på arbetsätt kopplade till delaktighet, så som att aktivitetsledarna fångar upp behov och önsknings, konceptet Barnstyrelsen, medborgarbudget, eller att integrera delaktighet i andra pågående arbetsätt. När barnen styr och påverkar innehållet resulterar det i stor variation på aktiviteter, en bredd som attraherar många, och då även flickorna. Det blir bra aktiviteter när stor del av makten över utbudet ligger hos barnen och ungdomarna själva.

3. Fler barn ska ta del av kultur- och fritidsaktiviteter

Genom att öppna upp skolans lokaler för aktiviteter efter skoltid och på lov och helger gör att fler barn och unga i området tar del av fritids- och kulturaktiviteter. Även om året starkt färgats av den pågående pandemin och de restriktioner som det föranlett, har arenorna ändå lyckats erbjuda ett attraktivt utbud. Det är en bredd av aktiviteter som finns; cirkusskola, konst- och dansworkshops, bakning, keramik, spoken word-föreläsning, biovisning och en hel del olika sporter, så som innebandy, fotboll och basket. Trots bredden är det en övervikt av idrottsaktiviteter. Det är lättare att hitta föreningar och samarbeten som erbjuder sport och fysisk aktivitet än de som erbjuder kulturaktiviteter. Ett aktivt arbete med kulturskolan och kulturförvaltningen har därför påbörjats. Aktiviteter på arenorna lockar en relativt hög andel flickor om man jämför med annan öppen fritidsverksamhet. Målet är en helt jämn könsfördelning och vägen dit är att vara lyhörd gentemot vad flickorna efterfrågar. Flickorna väljer gärna gruppaktiviteter med specifikt innehåll och där det är samma grupp av deltagare som ingår. Kvinnliga ledare upplevs också vara en faktor som bidrar till att flickor kommer. SSA kan nå barn med särskilda behov och elever som är inskrivna i grundsärskolan.

Vid lov, skolavslutningar eller högtider erbjuds ofta aktiviteter med låga trösklar utanför skolorna, på torget eller på gårdarna, där alla som passerar kan vara med. Det betyder att barn och vuxna som annars inte anmäler sig till aktiviteter lätt kan delta. Det är ett sätt att lokala nya deltagare in till arenan. Skola som arena behöver särskilt nå de barn som inte är inskrivna i fritidshemsverksamheten, för att vara den utjämnande och kompensatoriska insatsen. Samverkan med skolornas fritidshemsverksamhet har intensifierats under året

och synliggjort behov av samtal kring gränsdragningar och samarbeten mellan verksamheterna.

4. Fler barn ska känna sig trygga i sin skola och i sitt närområde

Genom att arbeta relations- och tillitsskapande med såväl barn som vuxna i skolan och området främjas tryggheten i området. När det finns trygga vuxna från olika generationer och med olika roller kring barnen och som kommunicerar med varandra skapas förtroende, tillit och gemenskap, vilket i sin tur ökar tryggheten. Koordinatorerna samverkar med och bidrar i det lokala trygghetsarbetet. De fångar upp vad barn, unga och vuxna som bor i området anser om tryggheten i närmiljön och omvandlar behov till praktisk handling. Att skolans lokaler används under kvällar, helger och lov skapar mer rörelse i området och i stället för att vara en tom och mörk plats, blir skolan och skolområdet livfullt och upplyst. Att använda skolans lokaler har även en positiv effekt på sådant som skadegörelse, klotter med mera. Bergsjöskolan är exempelvis en av de skolor med minst kostnader när det gäller klotter och skadegörelse. Att erbjuda aktiviteter på sena kvällar och helger är trygghetskapande på flera sätt. Exempelvis erbjuds kvällsidrott på fredagar, lördagar och ibland även söndagar som pågår fram till 23.00 på flera skolor. Frejaskolan har mellan 60-100 ungdomar som samlas varje lördagskväll. I Lövgärdet är kvällsidrotten den enda helgöppna verksamheten i området och menar att den verkligen bidrar till ökad trygghet och lugn kring torget i Lövgärdet.

5. Fler barn ska ha viktiga vuxna omkring sig som stärker deras uppväxtvillkor

Barn och unga som deltar på aktiviteterna på SSA träffar många engagerade unga ledare, föräldrar och volontärer som blir inspirerande och viktiga förebilder. Vuxennärvaron är viktig på arenan och barnen får möjlighet att bygga relationer till personer med olika bakgrunder, utbildningsnivåer och yrken. Exempelvis kommer studenter från Chalmers, Handels och Göteborgs universitet till flera skolor och erbjuder studiestöd. I Bergsjön är aktivitetsledarna unga vuxna som har en bakgrund och erfarenheter som barnen kan spegla sig i och som nu studerar på universitetet. Det finns en stor motivationsfaktor i att ha förebilder som man delar exempelvis språk, religion och andra erfarenheter med. På Bjurslättskolan leds en återkommande aktivitet, Kulturcafé, av samma grupp fritidsledare och pedagoger från kulturskolan varje vecka. De ser själva vinsterna med att vara samma ledare på plats varje vecka för att kunna skapa långsiktiga och trygga relationer med barnen. Att aktivt involvera föräldranätverk och lokala föreningar är också centralt för att stärka barnens uppväxtvillkor – att skapa byn som ser barnen som ens gemensamma angelägenhet och framtid. Det görs genom att bjuda in till temakvällar, upplåta lokaler till föreningsverksamhet för vuxna och samverka med det lokala föreningslivet kring gemensamma lovaktiviteter.

Sammanfattande bedömning

Skolan som arena och Lights On har på många håll bidragit till en meningsfull fritid för elever på de aktuella skolorna. Fler barn har fått ytterligare verktyg att klara skolgången, varit delaktiga i frågor som rör dem, deltagit i kultur och fritidsaktiviteter, och fått tillgång till aktiviteter och vuxna i syfte att stärka deras trygghet och uppväxtvillkor.

Grundskoleförvaltningen upplever att det dock finns utmaningar i att hantera den komplexitet, de målkonflikter och det utökade uppdrag som satsningen medför. På

utförarnivå behöver en representant från skolan finnas med i styrningen av aktiviteter, vilket ofta har visat sig vara svårt för skolor att prioritera. Det är därför centralt att hela skolans ledning ställer sig bakom satsningen och är beredd att investera egen tid och resurser i den för att den ska fungera och också bli det mervärde för eleverna som är syftet. Skolan bör inte bara tillhandahålla en lokal för samverkan mellan andra aktörer, utan också själv vara en aktiv samverkanspart. Förvaltningen ser att skolor med stabila och fungerande egna organisationer har större möjligheter till detta, medan skolor med större problem med exempelvis täta personalbyten, otrygghet och så vidare inte mår med att omhänderta satsningen.

Insatsområde 2: Utökad timplan

Utökad timplan är en insats som successivt har ökat i omfattning, från tre skolenheter läsåret 20/21 till nio läsåret 22/23. Satsningen har finansierats med statsbidraget *Likvärdig skola*. Den utökade tiden har framför allt ägnats åt svenska/svenska som andraspråk och då i synnerhet lästräning och ordförståelse, men även åt matematik och idrott. Det är skolledningen på respektive skola som har ansvarat för att bedöma i vilka ämnen som den utökade timplanen gör störst nytta. Skolledningen har också fått relativt fria händer i att organisera den utökade timplanen schematekniskt. Insatsen har byggt på frivilliga ansökningar från rektorer som sett värdet av mer undervisning för eleverna, och där behöriga lärare har funnits eller varit möjligt att rekrytera.

Justering inför hösten 2022

Inför starten av höstterminen 2022 justerades insatsen och finansieringsmodellen för att bättre möta elevernas behov. Omfattningen minskades då från fem till tre timmar per vecka, eftersom skollagen från och med 1 juli 2022 stadgar att elever i årskurs 4-9 ska erbjudas extra studietid omfattande två timmar per vecka. Rektorer för deltagande skolor hade också identifierat att många elever i årskurs fyra var på gränsen att orka med de långa dagarna, i synnerhet stödbehövande elever. Dessutom upplevdes glappet mellan de årskurser som har förlängd skoldag och de som går som vanligt bli för stort, vilket till exempel kan innebära krockar med andra fritidsaktiviteter på skolan (ofta organiserade inom ramen för Skolan som arena). Bedömningen gjordes därför att det vore bra att minska något på omfattningen men samtidigt skapa tydligare incitament för rektorer att erbjuda den utökade timplanen längre upp i årskurserna, vilket ju också skulle komma fler elever till godo. Finansieringsmodellen justerades därför inför hösten 2022 så att den nu på ett bättre sätt ersätter skolorna ju fler årskurser och klasser som omfattas. Detta har givit effekten att fler rektorer från och med hösten 2022 valt att inkludera även årskurs fem och sex i högre utsträckning än tidigare.

Rektorer uppfattningar om satsningen

Flera rektorer vittnar om att deras lärare fått en större arbetsro och en mindre stressad vardag med den utökade timplanen. Man hinner gå igenom alla moment i undervisningen ordentligt, och repetera grunderna så att alla elever är hänger med. Detta gynnar alla elevers lärande, såväl hög- som svagpresterande. Elever med stödbehov har också kunnat identifieras på ett tidigare stadium och åtgärder har kunnat sättas in snabbare. Det är samtidigt utmanande för läraren att ha fler timmar att fylla med innehåll, då undervisningen behöver bli mer varierad för att stimulera eleverna optimalt. Detta kan bidra till positiv undervisningsutveckling.

Både elever och vårdnadshavare har uttryckt sig positiva över satsningen, enligt rektorer.

Uppföljning av upplevda skolsvårigheter i årskurs fyra

Det finns indikationer på ökat lärande som går att ta fasta på redan nu. Varje elev i årskurs fyra deltar i hälsosamtal inom ramen för skolhälsovården. Genom att jämföra upplevelser hos elever med utökad timplan med andra elever med motsvarande socioekonomiska index, kan förvaltningen se⁵ att elever med utökad timplan i lägre utsträckning än övriga skolor med liknande socioekonomisk elevstruktur, upplever svårigheter i sitt skolarbete. Detta är positiva indikationer som ger ytterligare stöd åt aktuella rektorers bedömningar att den utökade timplanen stärker elevers lärande. Det ska dock noteras att resultaten troligen i första hand är en indikation på hur eleven upplever sin skolsituation, inte på faktiska svårigheter som föranleder särskilt stöd. Det kan heller inte uteslutas att de upplevda skolsvårigheterna kan bero på individuella faktorer (underlaget är inte tillräckligt stort), eller att de skolor som valt att arbeta med utökad timplan har andra faktorer som påverkat undervisningskvaliteten positivt och i sin tur medfört färre elever med upplevda skolsvårigheter.

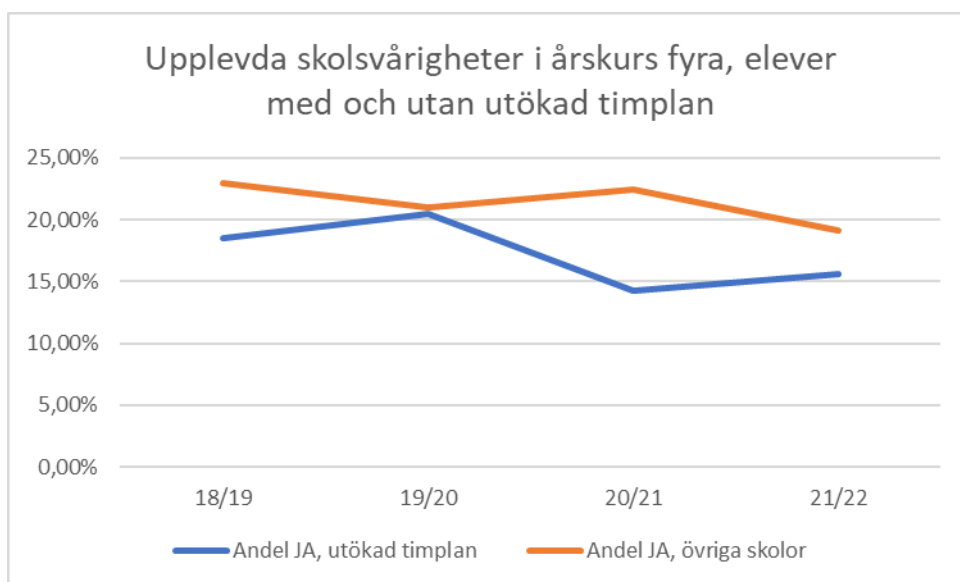

Bild 4. Jämförelse av elever i skolor med höga index (över 150), med och utan utökad timplan. Utökad timplan infördes 20/21 (tre skolor) och breddades läsåret 21/22 (sju skolor). Källa: PMO

Uppföljning av screeningresultat i årskurs fyra

Ett annat sätt att mäta utvecklingen hos elever i årskurs fyra, är att jämföra de resultat på screeningar inom läsförmåga och ordförståelse som genomförts på några av enheterna. Resultaten här varierar och bör tolkas med försiktighet. På en skola går det att se en genomsnittlig faktisk ökad läsförståelse vid jämförelse mellan mättillfällen i augusti och mars. Skolan har genomfört screeningar av de elever som haft en svag läsförståelse och konstaterar att deras läsutveckling sammantaget gynnats väl av den utökade timplanen under läsåret.

På en annan skola visar istället screeningtesterna att eleverna inte utvecklat sin läsning nämnvärt, trots intensiv lästräning i halvklasser, vilket uppges bero på andra störande

⁵ Sammanställningen av datan har skett manuellt och det kan inte uteslutas att det finns fel på grund av den mänskliga faktorn. Elever med skyddad identitet, nyanlända och elever som inte genomfört hälsosamtal, exempelvis för att de varit långvarigt frånvarande, ingår inte i underlaget.

faktorer i lärmiljön (renovering och för lite mellanmål). Screeningsverktyget är heller inte utformat för att mäta elever med annat modersmål än svenska.

En tredje skola ser en liten progression mellan de två mättillfällena, sett till vad eleverna förväntas prestera. Men analysen visar att den klass som haft bäst läsutveckling mellan de två lästillfällena haft en och samma klasslärare och ett stabilt arbetssätt, vilket bedöms haft större effekt än just den utökade tiden.

På ytterligare en skola har ett gediget läsprojekt bedrivits i alla årskurser och givit god effekt på läsutvecklingen generellt, enligt screeningar som genomförts i alla årskurser. Den utökade timplanen i just årskurs fyra har kunnat förstärka projektets effekter – särskilt dessa elever har utvecklat en gedigen läslust och har visat god progression även inom andra skolämnen, visar det sig nu två läsår senare.

På den femte skolan har man kunnat se att ett handfull elever i årskurs fyra, som vid läsårets start inte klarade kunskapskraven i svenska/SVA, mot slutet av läsåret hade uppnått fullgoda resultat. Det är dock svårt att dra slutsatser utifrån den utökade timplanen då många andra faktorer spelat in så som klass- och lärarbyten, orolig personalsituation med mera. Många elever har upplevts som mycket trötta i slutet av skoldagen. Elever med omfattande skolsvårigheter/diagnoser bedöms inte ha varit hjälpta av den utökade timplanen.

Övrig uppföljning

Den utökade tiden i idrott har också bidragit till att fler elever lärt sig att simma på några enheter. På en skola hade sex av åtta av de ej simkunniga eleverna lärt sig simma efter cirka ett läsårs utspridd simträning. På en annan skola var motsvarande antal 26 av 38.

Ju fler skolor som utökar timplanerna, desto större blir tillförlitligheten i underlagen när det gäller att dra slutsatser utifrån faktiska kunskapsresultat. Först när betygen för årskurs sex sätts läsåret 22/23 kan en jämförelse göras för de elever som var först ut att ha utökad timplan. Dessa elever gick i årskurs fyra läsåret 20/21. En första redovisning av dessa elevers kunskapsutveckling kommer att kunna presenteras först i kvalitetsrapporten för läsåret 22/23. Då avser förvaltningen jämföra kunskapsresultat i årskurs tre i svenska/svenska som andraspråk, matematik och idrott och hälsa med samma elevers betygsresultat i årskurs sex.

Sammanfattande bedömning

Sammantaget bedömer grundskoleförvaltningen att det finns goda indikationer på att insatsområdet utökad timplan hittills haft avsedd effekt på elevers lärande. Att samtliga enheter som valt att ingå i satsningen också fortsätter med den, talar för att den upplevs som legitim såväl organisatoriskt, ekonomiskt som behovsmässigt. Grundskoleförvaltningen ser också att det varit ett framgångsrikt förfarande att låta rektor själv ta initiativ till att delta i satsningen, själv organisera för det och erhålla extra statsbidragsmedel för att täcka kostnaderna.

Den utökade timplanen ska dock fortfarande betraktas som ett komplement till en välfungerande, stimulerande undervisning av hög kvalitet. Utökad timplan är inte en lösning för skolor med omfattande problem med personalomsättning, trygghet och studiero eller brister i lärarens ledning av undervisningen – i sådana situationer behöver andra åtgärder vidtas i första hand. De skolenheter där påfallande många elever upplever

skolsvårigheter behöver sannolikt i första hand arbeta mer med sin undervisningsmetodik. Att enbart fylla på med mer tid är inte per automatik lösningen, om det finns brister till exempel inom studiero eller undervisningens innehåll.

Insatsområde 3: Utökad inskrivning i fritidshem

Insatsområdet *Utökad inskrivning i fritidshem* har bedrivits i projektform sedan januari 2021, genom en arbetsgrupp med representanter från olika delar av grundskoleförvaltningen. Projektet hade som ursprungligt övergripande mål att med stöd av skollagens regler kring inskrivning på grund av särskilda skäl eller eget behov⁶, kunna öka andelen inskrivna elever i mellanstadiet på vissa enheter till 50% av elevunderlaget. Efter ett år reviderades projektmålet till att istället omfatta alla elever med rätt till fritidshem (6-13 år), och att arbeta med huvudmannens förutsättningar istället för med enskilda skolenheter. Detta hade bland annat sin grund i att skolområdenas omorganisation och covid-pandemin tagit mycket fokus för rektorerna. Från och med hösten 2022 ingår projektet under ansvarig utbildningschef för fritidshem för att kunna nå rektorerna på ett bättre sätt.

Förtydliganden om särskilda skäl som grund för fritidshemsinskrivning

Projektet identifierade delområden som relevanta att arbeta vidare med. I april 2021 reviderades fritidshemsreglerna⁷ så att förutsättningarna för inskrivning vid särskilda skäl förtydligades. Med utgångspunkt i skollagens förarbeten definierades att exempelvis elever med behov av träning i sitt svenska språk eller som bor mycket trångt har rätt till inskrivning på den grunden. Till detta följde också en uppdaterad blankett, där rektorer kan ansöka om inskrivning hos förvaltningens placeringsenhet. Regler och blankett har kommunicerats ut till rektorer i hela staden för skolor med socioekonomiska index över 150, under hösten 2021.

Förenkling av administrationen för vårdnadshavare med försörjningsstöd

Det är inte ovanligt att vårdnadshavare till de elever som är i störst behov av fritidshem utifrån eget behov eller sin familjs situation, också saknar sysselsättning och skattepliktig inkomst. Samtidigt har placeringsenheten och projektet identifierat att dagens administrativa hantering för vårdnadshavare med försörjningsstöd innebär risker för att fakturor går ut eller att vårdnadshavare blir betalningsskyldiga i efterhand, trots att de inte ska betala någon avgift för fritidshem. Detta beror ofta på att vårdnadshavare uppger fel inkomsttyp i e-tjänsten, att de inte levererar något intyg om försörjningsstöd eller att de missar att uppdatera sin inkomstuppgift vid övergång till förvärvsarbete. Detta kan i sin tur avskräcka dessa vårdnadshavare, som har små ekonomiska marginaler, att vilja pröva fritidshem. Projektet har belyst och utrett problematiken separat och implementering av nya rutiner pågår 2022, vilket bland annat utmynnat i att grundskolenämnden hemställt hos kommunfullmäktige att korrigera taxebilagan för avgifter i fritidshem.

Översyn av elevpengen för fritidshem

Ett ytterligare fokusområde för projektet har varit att se över resursfördelningen till fritidshem, såväl för elever 6-9 år som elever 10-13 år. Rektorerna har alltsedan grundskoleförvaltningens bildande uttryckt att resurstilldelningen till fritidshemmet, även

⁶ Skollagen, 14 kap 5-6 §§.

⁷ Grundskolenämndens beslut, 2021-04-20, § 102, dnr N609-0551/21.

om den socioekonomiska viktningen tas i beaktande, är alltför låg och inte täcker kostnaderna. Detta gör att ytterligare inskrivningar av elever blir ekonomiskt belastande för rektorerna och skälen för att trots allt göra detta upplevs då behöva vara mycket välmotiverade. I synnerhet gäller detta mellanstadieelever, där ersättningen är 34% av ersättningen för en yngre elev. Grundskoleförvaltningen hade förberett olika scenarier i budgetarbetet inför 2022 för att höja elevpengen för fritidshem, men inom de ramar som senare visade sig vara de som nämnden hade att förhålla sig till fanns andra områden som bedömdes vara mer prioriterade.

Kompetensförsörjning av behöriga lärare i fritidshem

Kompetensförsörjning inom fritidshemmet har visat sig vara en avgörande komponent för att kunna utveckla den kvalitativa verksamhet som på allvar skulle göra skillnad för elevers språk- och sociala utveckling (och därmed motivera rektorer att skriva in fler elever av detta skäl). Grundskoleförvaltningen har tidigare visat att behörighetstäckningen generellt är låg och ojämn i förvaltningen, och att högindexskolor lider högre brist på legitimerade lärare i fritidshem än lågindexskolor. Rektorer för högindexskolor ser att denna brist begränsar deras möjligheter att erbjuda fritidshemmet som ett kvalitativt mervärde för elever i behov av detta. Projektet har därför följt det arbete som verksamhetsutvecklare tillsammans med HR-avdelningen bedriver för att erbjuda vidareutbildning till anställda fritidsledare så att dessa kan bli behöriga lärare i fritidshem. Detta sker i första hand genom utbildningarna GRV och VAL hos Göteborgs Universitet, och tar tre år att genomföra. Utbildningarna når ett tiotal medarbetare per läsår. Förvaltningen lyckas däremot inte i samma utsträckning nyrekrytera färdigexaminerade fritidshemslärare. Här behöver mer göras.

Förvaltningen har undersökt tillgången till och behörigheten hos anställda lärare i fritidshem i skolor med index över 150 sedan 2020. Antalet lärare med denna befattning, såväl med som utan legitimation, har sjunkit totalt sett över tid, från 108 stycken 2020 till 93 stycken 2022. Antalet legitimerade av dessa utgör drygt fyrtio personer sett över alla tre år. Samtidigt bemannas fritidshemmen av fritidsledare, där antalet har ökat i de aktuella skolorna under denna tid från 110 till 130 anställda. Även andra personalkategorier bemannar fritidshemmen, så som elevassistenter och lärare med andra behörigheter. Antalet elevassistenter på aktuella enheter har ökat generellt under denna period från cirka 130 stycken (2020) till 170 stycken (2022), men dessa har oftast sin huvudsakliga tid i grundskolan och förvaltningen kan inte fastställa hur stor andel av deras tjänster som förläggs på fritidshemstid.

Av de 35 aktuella skolenheter som omfattas av planen har sju enheter ingen anställd med befattningen lärare i fritidshem alls. Fem av dessa är dock 4-9-enheter där mellanstadieelever som regel skrivs in i närliggande F-3-enhets fritidshem, och där den generella inskrivningsgraden är mycket låg. Om dessa räknas bort ser förvaltningen att de aktuella enheterna i genomsnitt har cirka 1,3-1,5 tjänst som bemannas av en lärare i fritidshem som är legitimerad och således kan ansvara för undervisningen i fritidshemmet. Spridningen mellan enheter är dock stor, någon enhet har uppåt tio legitimerade fritidslärare och några ingen. Bemanningen är på de allra flesta enheter inte tillräcklig för att kunna organisera för en undervisning på flera avdelningar av godtagbar kvalitet. Förvaltningen behöver därför fortsätta sitt arbete med fortbildning av personal i fritidshemmet så att de blir behöriga och kan ansöka om legitimation. Parallellt med detta

behövs också ett arbete med andra insatser för att attrahera färdigutbildade fritidshemslärare till dessa skolor.

Uppföljning av antal och andel inskrivna elever

Efter att projektet varit igång i snart två år kan förvaltningen se en försiktig ökning av andelen elever i fritidshem. Beslut om inskrivning som dokumenterats på avsedd blankett utifrån grunderna särskilda skäl eller eget behov uppgick under läsåret 20/21 till 172 stycken i hela staden, och till 206 stycken under läsåret 21/22. Förvaltningen kan inte på basis av de tillgängliga uppgifterna se om de inskrivna eleverna framför allt ingår i högindexskolor eller om ökningen är generell i staden. Ökningen är blygsam och det är svårt att dra slutsatser om projektets betydelse för denna, även om antalet elever totalt sett i skolan i dessa årskurser varit relativt konstant.

Förvaltningen har också sammanställt data för den totala inskrivningen i fritidshem, oavsett juridisk grund. Andel fritidshemselever i kommunala skolor med låga index (under 149) i Göteborg har ökat något, cirka 3 procentenheter. För gruppen fritidshemselever i skolor med index över 150, alltså handlingsplanens målgrupp, har inskrivningsgraden ökat något mer, cirka 5 procentenheter. Eftersom ökningen finns i båda grupper bedömer förvaltningen att omvärldsfaktorer i första hand ligger bakom ökningen, så som konjunktur, vilket påverkar vårdnadshavares möjligheter att arbeta och därmed få en fritidshemsplacering på ”vanlig” grund. Projektets betydelse för denna ökning får betraktas som liten. Det är dock positivt att ökningen är större i den aktuella målgruppen för handlingsplanen.

De öppna fritidsverksamheter som drevs i kommunal regi avvecklades successivt 2019-2020, i takt med att Skolan som arena infördes på flera av de skolor som också hade utmaningar kopplade till socioekonomi. I den öppna fritidsverksamheten var eleverna inte inskrivna. Flera av dessa skolor har sedan 2020 successivt ökande fritidshemstal, sannolikt delvis som en följd av att den öppna verksamheten inte längre finns⁸, och som också grundskolenämndens beslut syftade till. Grundskoleförvaltningen bedömer dock att inskrivningstalen fortfarande är alltför låga för den aktuella målgruppen, och att målet med insatsen är långt ifrån fullgjort.

⁸ Några socialnämnder bedriver dock fortfarande öppen verksamhet i anslutning till skolor, men inte på daglig basis.

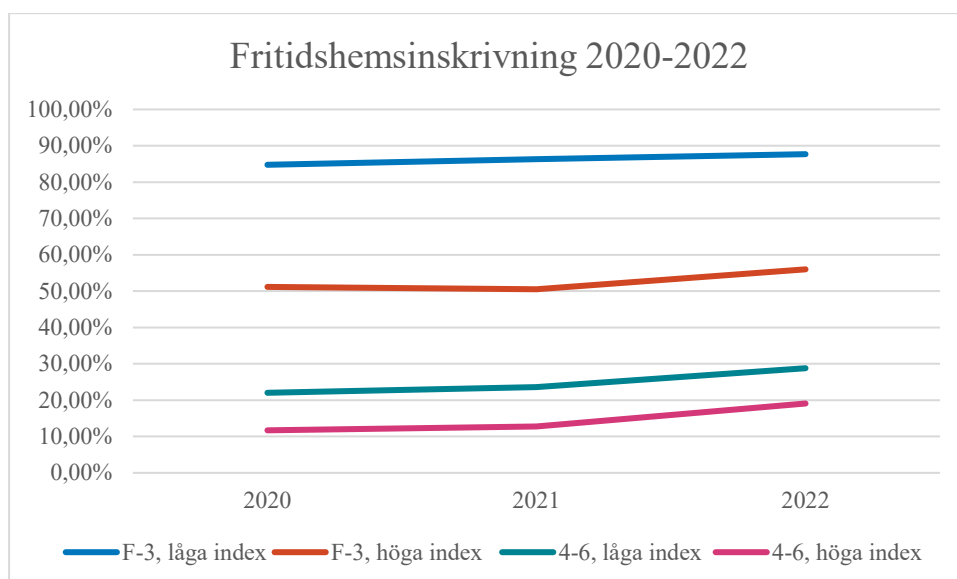

Bild 5. Inskrivning i fritidshem 2020-2022, olika åldrar, elever i skolor med socioekonomiska index under 149 respektive över 150. Källa: grundskoleförvaltningen

Sammanfattande bedömning

Sammantaget ser förvaltningen att insatsområdet och projektet har uppnått en liten (marginell) ökning av fritidshemsinskrivning för aktuella elever, men den är långt ifrån tillfredsställande och insatsen kräver en långsiktighet. Hittills har projektet präglats av omständigheter som är svåra att råda över (nämndens ekonomiska prioriteringar, behörighetsbrist, rektors egna prioriteringar, avgiftshantering med mera). Det finns stora behov av att fortsätta utveckla projektet i de delar som är möjliga, i synnerhet med fokus på de yngre åldrarna där språkinsatser ger störst effekt och där långt fler elever skulle kunna gå att nå. Förvaltningen har i tidigare sammanhang bland annat lyft att en översyn av inkomstgränser och avgiftsnivåer för fritidshem för vårdnadshavare med låga inkomster sannolikt skulle göra stor skillnad. Förvaltningen ser också att öppen fritidsverksamhet för mellanstadiet på nytt skulle behöva utredas i syfte att koncentrera behöriga lärare i fritidshem till elever i förskoleklass och lågstadiet⁹.

Förvaltningen väntar in den statliga utredning om eventuell utökad rätt till fritidshem som förväntas presenteras den 30 november 2022.

Insatsområde 4: Övrig samverkan och samarbeten

Utöver de föreningssamarbeten som organiseras under paraplyerna Skolan som arena och Lights On, finns också enskilda samarbeten och initiativ på några håll. Vissa av dessa har funnits sedan tidigare i staden medan andra har vuxit fram successivt.

Rörelse för Unga Nu (RUN)

Rörelse för Unga Nu (RUN) bedrevs tidigare som stöd inom idrottsundervisningen på alla Angeredsskolor. Sedan läsåret 21/22 har det omorganiserats till att istället bedriva rast- och eftermiddagsidrott på tre skolor i Angered genom en upphandlad föreningsutförare. Projektet bekostas till hälften av grundskoleförvaltningen och till hälften av folkhälsomedel från Västra Götalandsregionen, via socialnämnden Nordost. Det varierar

⁹ I öppen fritidsverksamhet finns inget krav på legitimerad personal.

mellan skolor och årskurser hur stor andel av eleverna som föreningen når, men man har lyckats uppnå en relativt jämn könsfördelning på de flesta håll vilket är positivt. Framgångsfaktorer har varit att organisera eftermiddagsidrotten i direkt anslutning till skoldagens slut, och att erbjuda eleverna ett lättare mellanmål. Satsningen har dock präglats av återkommande problem med logistisk planering kopplade till skolornas bemanning av raster, övergångar och mellanmål. Detta har lett till situationer där konflikter har uppstått mellan elever och försvårat för den upphandlade föreningen att utföra sitt uppdrag. Grundskoleförvaltningen ser över möjligheten att integrera verksamheten inom ramen för Skolan som arena på de aktuella skolorna, när avtalsperioden är slut.

Utifrån hur elever svarat inom ramen för skolsköterskans hälsosamtal i årskurs fyra, kan förvaltningen se att elever på skolor med satsningen RUN under läsåret 21/22 i betydligt högre utsträckning svarar att de håller på med idrott eller motion på sin fritid, i jämförelse med övriga skolor i urvalet (skolor med socioekonomiska index över 150).

Den öppna fritidsverksamheten Diamanten

Sedan 2020 bedrivs den öppna fritidsverksamheten *Diamanten* i Gårdsten genom entreprenad, med grundskolenämnden som huvudman. Det är framför allt elever på Gårdstensskolan i årskurs fyra och fem som nyttjar verksamheten. Diamanten erbjuder aktiviteter så som pingis, biljard, tv-spel, fotbollsspel, odla, lärande tema genom spel, fönstermålning, pärlor, tävlingar, volleyboll, basket, filmvisning samt olika utflykter måndagar till och med fredagar. Verksamheten är också öppen på sommarlovet. Grundskoleförvaltningen ser över möjligheten att integrera verksamheten inom Skolan som arena, som planeras införas för den framtida Gårdstensskolan 2025.

Övriga insatser

Grundskoleförvaltningen har inlett ett samarbete med organisationerna *Studiestunden* respektive *Stiftelsen Läxhjälpen*. Organisationerna bidrar med frivilligt studiestöd inom ramen för de flesta Skolan som arena/Lights On-skolor, men även på några andra enheter.

Rädda barnen bedriver insatsen *DOIT* på Bergsgårdsskolan.

På Solbackeskolan erbjuds elever i årskurs 1-6 eftermiddagsidrott i samverkan med föreningar.

I Lövgärdet medverkar skolan i ett IOP (Idéburet offentligt partnerskap).

Sammanfattande bedömning

Grundskoleförvaltningen ser att elever haft stor behållning av insatserna inom detta område och vill bygga vidare på de föreningsrelationer och samarbeten som etablerats både under planperioden och sedan tidigare.

Göteborgs Stad Grundskoleförvaltningen

Helena Sjöberg
Tf. förvaltningsdirektör

Anders Andrén
Avdelningschef Kvalitet, samordning och utveckling